

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу

Самчинської Оксани Андріївни

на тему «Правові засади запобігання дезінформації в Україні»,

представлену на здобуття ступеня доктора філософії

в галузі знань 08 Право

за спеціальністю 081 Право

Актуальність теми дисертації.

Тема дисертації О.А. Самчинської є актуальною в сучасних умовах, що обумовлено теоретичною та практичною значимістю дослідження правових засад запобігання дезінформації в Україні. Здавна інформація відігравала одну з фундаментальних ролей у розвитку як окремих індивідів, так і суспільства та держави загалом. Однак, з розвитком інформаційно-комунікаційних технологій, зростала не лише цінність інформації, а й рівень небезпеки, яку вона становить. Як результат, в умовах сучасного світу одними з основних загроз є інформаційні, серед яких чи не основне місце займає дезінформація. Це підтверджується, серед іншого, положеннями низки міжнародних документів. Зокрема, у Комюніке Європейської Комісії «Боротьба з дезінформацією в Інтернеті: європейський підхід» зазначається, що дезінформація може завдати шкоду демократичним політичним процесам, процесам прийняття рішень, а також суспільним благам, зокрема таким як захист здоров'я громадян. У Резолюції Організації Об'єднаних Націй «Протидія дезінформації для сприяння та захисту прав людини і основоположних свобод» підкреслюється, що її наслідками можуть бути введення в оману, поширення расизму, ксенофобії, негативних стереотипів та стигматизації, підлив повідомлень про громадське здоров'я та підбурення до різних форм насильства, ворожнечі й нетерпимості. Натомість у рекомендаціях Парламентської Асамблеї Організації Північноатлантичного договору вказується, що негативне явище, яке

розглядається, становить серйозну загрозу безпеці, єдності та демократичному функціонуванню як організації загалом, так і окремих країн-членів.

Особливо нагальним питання запобігання дезінформації є для нашої держави, для якої вказане негативне явище є реальною загрозою для інформаційної безпеки України. Однак, незважаючи на прийняття низки документів публічної політики у сфері запобігання дезінформації та створення з метою боротьби з цим деструктивним явищем Центру протидії дезінформації при РНБО України та Центру стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки при Міністерстві культури та стратегічних комунікацій України, у чинному законодавстві України навіть не закріплено поняття «дезінформація». У той же час фундаментом будь-якого запобігання та запорукою його ефективності є наявність належних правових засад такої діяльності, що обумовлює актуальність теми дисертаційного дослідження.

Оцінка обґрунтованості наукових результатів дисертації, їх достовірності та новизни.

Наукова новизна результатів дисертаційного дослідження О.А. Самчинської на тему «Правові засади запобігання дезінформації в Україні» полягає у тому, що робота є одним із перших комплексних досліджень у якому теоретично обґрунтовані правові засади запобігання дезінформації в Україні та розроблено науково обґрунтовані пропозиції та рекомендації щодо їх удосконалення. Зокрема, у роботі встановлено роль та місце свободи слова та права на інформацію у сфері запобігання дезінформації; з'ясовано стан наукової розробки у сфері запобігання дезінформації в сучасній правовій науці України; охарактеризовано генезу нормативно-правового забезпечення дезінформації в Україні; сформульовано авторське визначення поняття «запобігання дезінформації»; визначено дезінформацію як об'єкт запобігання та відмежовано її від суміжних явищ; визначено суб'єктів у сфері запобігання дезінформації; окреслено правові засади запобігання дезінформації в Європейському Союзі та виокремлено напрями подальшої адаптації законодавства України до законодавства ЄС з метою підвищення ефективності запобігання дезінформації; визначено роль юридичної відповідальності за

поширення дезінформації. Зазначене дозволило сформулювати пропозиції до чинного законодавства, яке закріплює правові засади запобігання дезінформації в Україні.

Достовірність наукових результатів дисертації забезпечується її теоретичним, нормативно-правовим та емпіричним підґрунтям. Список використаних джерел, який налічує 407 найменувань, свідчить про те, що авторкою було опрацьовано значну кількість джерел, серед яких не лише роботи українських науковців та національні нормативно-правові акти, а й праці іноземних дослідників та міжнародні документи, зокрема акти, прийняті на рівні Європейського Союзу. Емпірична база дослідження складається з рішень та практики національних судів, практики Європейського суду з прав людини, аналітичних матеріалів а також результатів міжнародних та національних соціологічних опитувань.

Отже, в дисертаційній роботі поставлене наукове завдання виконано повністю, здобувач повною мірою оволодів методологією наукової діяльності.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність та дотримання принципів академічної доброчесності.

За своїм змістом дисертаційна робота здобувача Самчинської Оксани Андріївни повністю відповідає Стандарту вищої освіти зі спеціальності 081 Право та напрямкам досліджень відповідно до освітньої програми «Право».

Дисертаційна робота є завершеною науковою працею і свідчить про наявність особистого внеску здобувача у науковий напрям право.

Розглянувши звіт подібності за результатами перевірки дисертаційної роботи на текстові співпадиння, можна зробити висновок, що дисертаційна робота Самчинської Оксани Андріївни є результатом самостійних досліджень здобувача і не містить елементів фальсифікації, компіляції, фабрикації, плагіату та запозичень. Використані ідеї, результати і тексти інших авторів мають належні посилання на відповідне джерело.

Мова та стиль викладення результатів

Дисертаційна робота написана українською мовою. Виклад результатів дослідження послідовний, стилістично грамотний та відповідає вимогам

наукового стилю. Авторка використовує загальноприйнятий понятійно-категоріальний апарат без надмірного ускладнення, що забезпечує логічність та доступність тексту до сприйняття.

Дисертація складається з анотації, вступу, 3 розділів, висновків, списку літератури та додатків. Загальний обсяг дисертації 242 сторінки.

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертаційного дослідження, охарактеризовано його теоретичну основу, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет та методи дослідження, емпіричну базу, сформульовано наукову новизну, практичне значення результатів в науково-дослідній сфері, нормотворчій діяльності та освітньому процесі, а також зазначено інформацію про апробацію результатів дослідження.

Перший розділ дисертаційного дослідження присвячений вивченню ролі та місця свободи слова та права на інформацію у сфері запобігання дезінформації, з'ясуванню стану наукової розробки питання запобігання дезінформації в сучасній правовій науці нашої держави та дослідженню становлення та розвитку правових засад запобігання дезінформації в Україні. Зокрема, в цьому підрозділі авторка підкреслює, що незважаючи на те, що уся недостовірна інформація є потенційно шкідливою, саме дезінформація, через умисність її поширення з метою введення в оману, становить особливу небезпеку та визнається однією з основних гібридних загроз (*Дис. с. 34-35*). Вказане ще раз підтверджує актуальність теми роботи. Обґрунтованим є висновок про те, що саме свобода слова та право на інформацію повинні стати основою діяльності з запобігання дезінформації. Запропонована у підрозділі 1.2. систематизація наукових розвідок, в межах яких розглядалися різні аспекти дезінформації та боротьби з цим явищем за предметом дослідження свідчить про комплексність та багатогранність даної проблеми. Зазначене додатково підтверджується й тим, що останніми роками актуалізується вивчення дезінформації у дисертаційних дослідженнях у сфері публічного управління в контексті аналізу сфери державної безпеки та охорони громадського порядку. Заслуговує на увагу проведене у третьому підрозділі першого розділу дослідження значної кількості національних нормативно-правових актів, за результатами якого

визначено періодизацію становлення та розвитку правових засад запобігання дезінформації в Україні.

У розділі 2 узагальнено існуючі у працях вітчизняних вчених та національних нормативно-правових актах підходи до визначення поняття «запобігання» та сформульовано поняття «запобігання дезінформації» під яким авторка розуміє діяльність із розроблення та реалізації системи заходів, які спрямовані на забезпечення неприйнятності дезінформації та передбачають усунення та/або врегулювання факторів, які зумовлюють та сприяють дезінформації (Дис. с. 91). Цінним видається проведене дисертанткою розмежування понять «запобігання» та «протидія», що має значення не лише для конкретного дослідження, а і для правничої науки загалом (Дис. с. 81). Другий підрозділ присвячено детальному аналізу існуючих у наукових працях вітчизняних та іноземних вчених, міжнародних документах та словниках визначень поняття «дезінформація» та відмежуванню вказаного терміну від понять «misinformation» та «фейк». На основі проведеного у підрозділі 2.2. дослідження авторка пропонує визначення дезінформації як об'єкта запобігання, у якому серед іншого окреслено об'єкти публічного інтересу, яким заподіюється або може бути заподіяна шкода внаслідок її поширення (Дис. с. 117). У підрозділі 2.3. авторка обґрунтовує позицію, що зважаючи на те, що дезінформація є однією із загроз для інформаційної безпеки, яка у свою чергу є невід'ємною складовою національної безпеки, запобігання даному негативному явищу – це завдання передусім держави (Дис. с. 119). До суб'єктів запобігання дезінформації віднесено органи виконавчої влади, інші центральні органи виконавчої влади, державні органи, що не належать до органів виконавчої влади, органи місцевого самоврядування та суб'єкти владних повноважень (Дис. с. 148). У той же час зазначається про те, що сьогодні окремі завдання у даній сфері фактично реалізують й недержавні суб'єкти, зокрема громадські організації (Дис. с. 143).

У розділі 3 дисертанткою проведено аналіз документів, прийнятих на рівні Європейського Союзу, серед яких акти первинного права (Договір про ЄС, Договір про функціонування ЄС та Хартія основоположних прав ЄС);

регламенти, директиви, комюніке, резолюції, плани дій, декларації та кодекс практики, за результатами якого визначено правові засади запобігання дезінформації в ЄС. На основі порівняння положень європейських документів з положеннями національного законодавства визначено напрями подальшої адаптації законодавства України до законодавства ЄС у контексті запобігання дезінформації, зокрема запропоновано розробити кодекс практики щодо запобігання дезінформації на основі «посиленого» Кодексу практики щодо дезінформації та створити єдину базу дезінформації. У підрозділі 3.2. дисертантка серед усього аналізує застосування ст. 173-1 КУпАП на основі чого робить висновок про те, що вказана стаття повинна містити три окремі частини, які передбачають різні міри відповідальності, залежно від виду недостовірної інформації, яка поширюється (частина перша – за поширення недостовірної інформації без умислу ввести в оману, частина друга – за поширення дезінформації), та залежно від суб'єкта поширення (частина третя – умисне поширення недостовірної інформації суб'єктами, що формують громадську думку) (Дис. с. 177-178).

Висновки, зроблені за результатами дослідження, кореспондують з метою і визначеними завданнями дослідження та є належно обґрунтованими. Варто відмітити, що у роботі сформульовано низку пропозицій та рекомендацій щодо вдосконалення правових засад запобігання дезінформації в Україні

Дисертаційна робота оформлена відповідно до вимог наказу МОН України від 12 січня 2017 р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації».

Оприлюднення результатів дисертаційної роботи

Наукові результати дисертації висвітлені у 8 наукових публікаціях здобувача, серед яких: 4 статті у наукових виданнях, включених на дату опублікування до переліку наукових фахових видань України. Також результати дисертації були апробовані на 4 наукових фахових конференціях.

Підготовка згаданих наукових публікацій сприяла реалізації поставлених у дисертаційному дослідженні завдань. Зокрема, у наукових публікаціях було визначено поняття та сутність дезінформації, проаналізовано досвід Європейського Союзу у сфері запобігання та протидії дезінформації,

досліджено питання юридичної відповідальності як запоруки ефективності запобігання дезінформації загалом, а також більш детально розглянуто застосування ст. 173-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення, яка встановлює відповідальність за поширювання неправдивих чуток та може застосовуватися за поширення дезінформації.

Таким чином, наукові результати описані в дисертаційній роботі висвітлені у наукових публікаціях здобувача.

Недоліки та зауваження до дисертаційної роботи

1. Одним із положень наукової новизни дисертаційного дослідження є те, що у роботі вперше встановлено об'єкти публічних інтересів, для яких об'єктивно існує реальний ризик заподіяння або заподіюється шкода при поширенні дезінформації, а саме: державний суверенітет України, прогресивний національний розвиток, безпечні умови життєдіяльності і добробуту громадян. Проте, вбачається, що визначення саме цих об'єктів потребує додаткової аргументації під час публічного захисту.

2. Одним із висновків, який робить авторка у першому розділі дисертаційного дослідження є те, що в основу запобігання дезінформації повинні лягти свобода слова та право на інформацію. Водночас, ч. 1 ст. 34 Конституції України проголошує не лише право на свободу слова, а й право на вільне вираження своїх поглядів і переконань. Видається, що робота дисертантки виграла б, якби вона уточнила, чи розмежовує вона право на свободу слова та право на вільне вираження поглядів і переконань, а також пояснила позицію щодо того, що в основу запобігання повинна лягти лише свобода слова.

3. У другому розділі дослідження проведено правову характеристику запобігання дезінформації, зокрема визначено дезінформацію як об'єкт запобігання, визначено поняття запобігання дезінформації та з'ясовано коло суб'єктів, які здійснюють запобігання дезінформації в межах своїх повноважень. Проте, видається, що опис механізму запобігання дезінформації підвищив би цінність проведеного дисертанткою дослідження.

4. Видається, що аналіз рішень Суду Європейського Союзу (поряд із нормативними актами і актами «м'якого права ЄС») збагатив би результати здобувачки у царині визначення правових засад запобігання дезінформації.

Проте, вважаю, що висловлені зауваження не є визначальними, не носять фундаментального характеру і не зменшують загальну наукову новизну та практичну значимість результатів та не впливають на позитивну оцінку дисертаційної роботи.

Висновок про дисертаційну роботу

Вважаю, що дисертаційна робота здобувача ступеня доктора філософії Самчинської Оксани Андріївни на тему «Правові засади запобігання дезінформації в Україні» виконана на високому науковому рівні, не порушує принципів академічної доброчесності та є закінченим науковим дослідженням, сукупність теоретичних та практичних результатів якого розв'язує наукове завдання, що має істотне значення для галузі 08 Право. Дисертаційна робота за актуальністю, практичною цінністю та науковою новизною повністю відповідає вимогам чинного законодавства України, що передбачені в п. 6 – 9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

Здобувач Самчинська Оксана Андріївна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 Право.

Офіційний опонент:

*доцент кафедри міжнародного
європейського права та корумпованого
права в Східній, к. ю. н., доцент*

(посада, місце основної роботи,
науковий ступінь, вчене звання)

Лілія Славко

(власне ім'я, ПРИЗВИЩЕ)

Славко А. С.

доц. Славко А. С.
Скляренко О. М.

М.П.

«09» червня

2025 року